

УДК [316.77:004.738.5]:[316.723:159.923.2]

doi: <http://dx.doi.org/10.30970/VSO.2021.15.02>

КОНСТРУЮВАННЯ ВІРТУАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СУБГРУПИ КІДАЛТІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Черниш Н.Й.,

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна, email: nchernysh@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1638-8639>

Красуля К.Ю.,

Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна, email: kkrasuliaa@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6160-2249>

Висвітлено теоретичні підходи до визначення поняття «ідентичність» низкою соціогуманітарних наук. Здійснено співставлення основних теоретичних підходів та теорій ідентичності в соціології. Ідентичність розглянуто як результат соціалізації індивіда в об'єктивно існуючій та віртуальній реальностях. Співставлено соціальну ідентичність в об'єктивній реальності та віртуальну ідентичність особистості, виявлено їхні схожі та відмінні характеристики. Стаття розкриває появу та особливості субгрупи кідалтів як якісно нового утворення новітньої соціальної структури суспільства та нової спільноти кіберпростору. Обґрунтовано множинність концептів ідентичності кідалтів та створено соціологічне моделювання цього різновиду ідентичності в рамках соціологічного конструктивізму. Представлено методику проведення та результати авторського соціологічного дослідження «Конструювання віртуальної ідентичності субгрупи кідалтів у соціальних мережах (на прикладі Instagram та Twitter)» та здійснено інтерпретацію отриманої соціологічної інформації. З'ясовано, що утворення субгрупи кідалтів спричинено незавершеністю процесів офлайн-соціалізації (первинної та вторинної) в реальному повсякденному житті респондентів, а також успішністю третинної онлайн-соціалізації у віртуальній реальності представників цієї субгрупи. Окреслено перспективи подальших емпіричних досліджень нових соціальних ідентичностей спільнот (як нових елементів соціальної структури соціуму і як нових віртуальних субгруп).

Ключові слова: ідентичність, реальність об'єктивно існуюча і віртуальна, третинна соціалізація, нові соціальні спільноти і субгрупи, кідалт, віртуальна

ідентичність.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство – суспільство розмитих кордонів між раніше чітко визначеними критеріями кожного з етапів життя індивіда (дитинство, юність, зрілість), де відбувається процес уповільнення формування дорослої людини і водночас продовження безтурботного періоду дитинства та підліткового періоду. І хоча критерії становлення дорослої людини є індивідуальними, але присутня загальна тенденція та соціальні рамки, які задає те чи інше суспільство, у пролонгації терміну тривалості перших двох періодів становлення особистості. Ця тенденція знаходить свій прояв у появі нової для всіх існуючих суспільств субгрупи кідалтів, тобто дорослих дітей, яка в об'єктивно існуючій реальності мала статус меншеартісної, маргінальної, була здебільшого старанно прихованою її носіями. Однак у сучасному суспільстві за допомогою соціальних мереж Інтернету для кідалтів з'явилися можливості відкритої маніфестації своєї ідентичності без побоювань соціального осуду, навішування ярликів та висміювання.

Глобалізація, створення Інтернету та його віртуальних соціальних підструктур – безумовний прогрес людства. Соціальні мережі, як агенти нового типу віртуальної соціалізації, є вагомим фактором впливу на формування якісно нових верств і спільнот населення та відповідних віртуальних ідентичностей, які не завжди співпадають з реальними соціальними самототожностями. Це може спричинити як внутрішню, так і міжособистісну напругу у духовному світі особистості, конфлікти інтересів та ідентичностей у соціальних групах та поміж ними, що може мати деструктивний характер як для самої людини і спільнот, так і для суспільства загалом. Тому соціологічний аналіз шляхів конструювання та особливостей функціонування віртуальної ідентичності субгрупи кідалтів, виявлення можливостей гармонізації духовного світу особистості кідалта набуває в сучасних умовах великого практичного значення. Головною ж проблемою є встановлення причин появи субгрупи кідалтів та їхніх ідентичностей, а похідною - з'ясування співвідношення обох ідентичностей кідалта: для реального життя у суспільстві та віртуального життя у соціальних мережах.

Проблематика ідентичності займає домінуюче положення в соціогуманітарному дискурсі і широко представлена в ньому працями таких зарубіжних науковців, як Е. Еріксон, Дж. Марсія, А. Ватерман, Дж. Мід, І. Гоффман, О. Маланчук та ін., а серед вітчизняних - у публікаціях А. Ручки, Н. Черниш, М. Шульги та низки інших. Проте особливої ваги в умовах сьогодення набуває її недостатньо досліджений віртуальний різновид. На західних теренах основоположницею досліджень ідентичності в Інтернеті стала Шеррі Теркл, яка довела, що вплив комунікативних технологій сприяє трансформації (частковій, а іноді й повній) існуючої ідентичності особистості. Інші праці такого гатунку є наразі фрагментарними, зазвичай чисто

емпіричними, не мають міцного наукового підґрунтя, не охоплюють всього спектру віртуальних самототожностей, в тому числі й ідентичності кідалта.

І хоч появу самого терміну «кідалт» пов'язують із західним науковим світом, навіть в ньому тематикою кідалтизму займаються лічені дослідники. Практично «білими плямами» такого кшталту досліджень залишаються питання причин і соціальних наслідків утворення субгрупи кідалтів в контексті соціалізації, до двох традиційних різновидів якої додається третій – віртуальна соціалізація, а також повернення кідалтів з віртуалу у реально існуючий світ та соціальної адаптації в обох реальностях сьогодення. Вище наведене зумовлює гостру соціально-практичну і теоретичну актуальність дослідження заявленої проблеми.

Мета статті полягає у виявленні особливостей конструювання віртуальної ідентичності субгрупи кідалтів у соціальних мережах.

Виклад основного матеріалу. Поняття ідентичності має довготривалу історію осмислення та різний фокус її трактування соціогуманітарними науками в її вивченні, зокрема філософією, психологією, культурологією, соціальною антропологією та ін. Особливістю вивчення ідентичності вищезгаданими науками є різна скерованість дослідницького інтересу, яка визначається предметним полем тієї чи іншої науки

Фактично першою наукою, в межах якої розроблялась тематика самототожності, є філософія. Проблема буття в античній філософії – перша спроба осмислення людського Я та його місця в світі. Давньогрецький філософ Сократ вважав, що фізичну природу речей пізнати неможливо, пізнати ми можемо тільки себе самих. Звідси й його знаменита формула: «Пізнай самого себе». Натомість його учень Платон притримується теорії, що внутрішнє «Я» є віддзеркаленням соціальних структур: яким є суспільство – такою є й особистість [3]. Натомість, як влучно зауважує І. Цифанова, послідовник Платона Арістотель вперше в античній філософії звертається до проблематики механізмів формування людини та наголошує на ролі соціального, де пізнання і формування самого себе неможливе без іншої людини [10, с. 192].

З переходом до кожного наступного етапу історичного розвитку посилюється інтерес філософів до вивчення проблеми людини: епоха Відродження акцентує на самоцінності людини; філософія Нового часу характеризується пантеїзмом, де природа ототожнюється з Богом; фокусом уваги доби Просвітництва стає виховання та розвиток особистості та суспільства [10].

Вивчення ідентичності починаючи з 70-х рр. ХХ ст. стає популярним і в психології. Першим, хто запровадив і теоретично осмислив поняття ідентичності, став німецький психоаналітик (якого, зрештою, відносять і до когорти соціологів) Е. Еріксон у своїй праці «Дитинство та суспільство». Він зосереджував увагу переважно на теоретичному аналізі ідентичності, тому його послідовники (передовсім

А. Ватерман та Дж. Марсія) зробили спробу апробувати його ідеї в емпіричному плані. Найвідомішим з сучасних аналітиків є також канадський психолог Дж. Марсія, який розробив статусну модель дослідження ідентичності, яка широко застосовується в наукових студіях підлітків.

Вивчення ідентичності в культурології варте особливої уваги, адже саме в цій науці присутнє органічне сполучення моделей ідентичності з поняттям культури, а тому її часто класифікують як окремий вид ідентичності. Представники цієї науки ставлять за мету окреслення саме культурологічного змісту поняття ідентичності, розкриття співвідношення культурної, релігійної та мистецької складової ідентифікаційних процесів [1].

Антропологія, в свою чергу, спирається на психологічну традицію Е. Еріксона, з акцентом на унікальності та індивідуальності кожної окремої людини. Разом з тим антропологія слідує тенденції соціологічної думки, а саме пошукам способів впливу на людину та ролі загального соціального контексту, і робить наголос на дослідженні саме колективної складової ідентичності – від етнічної та культурної до політичної, релігійної та гендерної [14].

Соціологія ж як академічна наука володіє своєю специфікою у вивченні ідентичності. В соціологічних виданнях поняття «ідентичність соціальна» визначається як «самоотожднення індивіда з тими групами й спільнотами, які він сприймає за «свої» і стосовно яких він може сказати «ми»» [6]. Отже, ідентичність в соціології виступає насамперед показником приналежності людини до певних соціальних груп: сімейних, родинних, професійних, релігійних, вікових тощо. Крім того, соціологія здійснює вивчення ідентичностей і на інших рівнях соціологічного аналізу: макрорівні, коли йдеться про ідентичність усього соціуму), та навіть на мегарівні (космополітична ідентичність), особливо в добу глобалізації. Також особливістю соціології у вивченні ідентичності є можливість емпіричної верифікації висунутих теоретичних положень, чого позбавлено багато інших соціогуманітарних наук.

В сучасній соціології в умовах її мультипарадигмальності існує багато напрямків тлумачення та вивчення ідентичності, проте головним методологічним джерелом вважають надбання психологічної традиції Е. Еріксона. Але соціологія, на відміну від психології, спирається на соціальний контекст – вивчення духовного світу включно із самототожностями та взаємодією особистостей і соціальних груп, що зумовило виокремлення вивчення ідентичності в окрему сферу соціологічних досліджень. Також соціологія сьогодні характеризується множинністю концептів ідентичності

Одним з перших напрямків вивчення ідентичності в соціології був символічний інтеракціонізм (Ч. Кулі, Дж. Мід), в рамках якого був зроблений наголос на впливі соціального оточення в процесі формування уявлення людини про себе. Американський соціолог Ч. Кулі, автор теорії «Дзеркального Я», вважає, що уявлення індивіда про себе багато в чому залежить від сприйняття його оточуючими. Тобто індивід формує власне «Я» крізь призму «дзеркала», що складається з сприйняття і реакції оточуючих, а тому Ч. Кулі виділяє три складові структури особистості: уявлення про те, як нас сприймають інші; як, на нашу думку, інші реагують на нас та як ми реагуємо на сприйняту реакцію на нас іншими [див. докл.: 2, с. 136 - 137].

Американський соціолог Дж. Мід вважає, що при народженні людина не має ідентичності, котра виникає як результат соціального досвіду, взаємодії з іншими людьми. За Дж. Мідом, ідентичність – це соціальне утворення. Індивід формує себе, а отже, і бачить себе так, як його бачать інші [9].

Вперше термін «ідентичність» в соціології був застосований американським соціологом І. Гофманом в книзі «Стигма» (1963 р.). Науковець підкреслює, що суспільство встановлює способи категоризації людей та визначає набір якостей, які вважаються прийнятними для певної категорії. Однією з таких якостей вчений вважає стигму, що виступає своєрідною перепорою між бажаною та наявною ідентичностями, яка підтримується соціальними очікуваннями [13, с. 11]. Німецький соціолог та філософ Ю. Габермас у вивченні ідентичності виділяє в ній дві осі координат (соціальну та особистісну), точка перетину яких є сферою реалізації Я-ідентичності за умови встановлення балансу з соціальним [8, с. 369].

Рольова теорія ідентичності визначає роль ідентичності за допомогою драматургічної мови як характер, який люди придумують для себе при прийнятті конкретних соціальних ролей на основі кращих уявлень про те, як людина має себе поводити, коли займає різноманітні соціальні позиції. Важлива теоретична проблема в теорії рольової ідентичності полягає у поясненні цінності певних ідентичностей для індивідів і, отже, прагненні їх прийняти та створити [17, с. 481]. Тому ієрархія ідентичностей в рольовій теорії є еквівалентною ідеальному «Я» індивіда.

Структурно-функціональний аналіз трактує ідентичність в тісному взаємозв'язку із соціальними ролями індивіда. Тобто людська сутність складається з декількох ідентичностей, які розташовані ієрархічно. Відповідно до динаміки у сформованій ієрархії відбувається ранжування ідентичності: чим помітніша ідентичність, тим вищою є ймовірність її використання у взаємодії [17, с. 482].

В українській соціології вивченням ідентичності займалися А. Ручка, Н. Черниш, Л. Сокурянська, Д. Судин, І. Кресіна, О. Резник, М. Шульга, І. Ващинська та ін. Ідентифікація та її результат – формування ідентичності, як вважають ці та інші соціологи, є багатограними, а це вимагає вироблення відповідних класифікацій.

Соціологинями Н. Черниш та О. Маланчук розроблена класифікація групових/індивідуальних ідентичностей, де виділено вісім груп ідентичностей за набором ідентифікаторів – ознак (територіальні, вікові, гендерні, релігійні тощо): це етнічна (національність, мова, традиції), регіональна (регіон проживання), вікова (вікові групи), гендерна (стать), класова (класи та прошарки), професійна (рід занять, фах), культурна (мова, релігія, історія), політична (ідеологія, рухи, партії). При цьому прийнято розмежовувати гендерну та статеву ідентичність через відмінність у значеннях [див. докл.: 11, с. 71].

Інша ж класифікація, що включає в себе 12 складових ідентичності, розроблена О. Ровенчак та В. Володько: серед них - національна, етнічна, регіональна, мовна, релігійна, культурна, політична, професійно-посадова, класова/майнова, гендерна, сімейна та вікова ідентичності [4]. Проте, якщо розглядати цю розширену класифікацію О. Ровенчак та В. Володько на основі ідентитетів, виділених Н. Черниш та О. Маланчук, то можна прослідкувати в ній виокремлення з культурної ідентичності та оформлення окремої – релігійної ідентичності. З цього приводу серед соціологів немає одностайності: одні вважають поняття культурної ідентичності широким і всеохопним, разом із релігійною ідентичністю, яка становить стрижень культурної ідентичності. Інші ж, включно із цитованими авторками, навпаки, висуюють твердження про доцільність розглядати релігійну ідентичність як окрему в силу того, що саме релігія, на їхню думку, визначає характер культури. Разом з тим, варто відзначити доцільність виокремлення О. Ровенчак та В. Володько етнічної та національної ідентичності в окремі різновиди, що вважаємо правомірним, адже етнічна та національна приналежність не є тотожними поняттями.

Однак вищезгадані (та й інші) класифікації не мають компоненту віртуальної ідентичності, яка є суттєвою ознакою сучасності та потребує детального дослідження. Також у наведених класифікаціях відсутня ідентичність представника субгрупи кідалтів, яка в умовах сьогодення є перспективним полем дослідження. А тому існуючі класифікації заслуговують переосмислення та розширення. Зокрема, якщо оперувати принципом класифікації Н. Черниш та О. Маланчук (на основі ідентитетів), вважаємо за доцільне виілювати більш загальну віртуальну ідентичність (ідентитет віртуального користувача Інтернету як її носія), а також таку її складову, як ідентичність кідалта (ідентитет – синтез дитячості та дорослості), яка знаходить свій прояв і в об'єктивній, і у віртуальній реальності.

Отже, можна стверджувати, що розгляд ідентичностей в соціології будується залежно від тієї метапарадигми, парадигми чи теорії, якої притримується дослідник, і є віддзеркаленням мультипарадигмальності сучасного соціологічного знання, оскільки не існує єдиного тлумачення ідентичності та процесів її формування в сучасному світі. Все ж більшість науковців бере за основу класичне розуміння цього феномену та розглядає ідентичність у тісному взаємозв'язку з поняттям особистості («Я»), групи («Ми»), її місця в структурі суспільства. Соціологи значно розширили предметне поле дослідження специфіки ідентичності, надавши цьому феномену нового значення – зовнішнього (соціального, колективного) та внутрішнього (соціального, індивідуального). При цьому комплексне застосування існуючих теорій в умовах мінливого соціального середовища допоможе всебічно розкрити специфіку згаданого феномену, виходячи з дослідницького кредо соціолога. Однак, як бачимо з наведених класифікацій, у сучасній науковій літературі неможливо

Появу кідалтизму пов'язують з економічним та демографічним бумом. Так зване покоління бебі - бумерів (до них традиційно відносять осіб, народжених між 1946 та 1964 рр.) відкидає чи повністю заперечує культуру «великих поколінь» і створює нову модель насолоди та свободи з ностальгією за своєю молодістю. В той самий час після Другої світової війни ринок реагує на нові потреби суспільства та пропонує нові споживчі товари, які обіцяють відрив від конформізму та авторитаризму «великих поколінь», традиційного вираження та задоволення потреб і інтересів особистості. Відкидаючи поведінкові зразки з минулого, структуру цінностей своїх батьків, бебі-бумери залишили своїм нащадкам неясні моделі дорослішання та зрілості [12, с. 44 - 46]. Тобто в період після Другої світової війни та з початком глобалізації покоління бебі-бумерів є одночасно і споживачем, і творцем нової культури і має, відповідно, дві ідентичності на основі цих двох ідентитетів.

Спосіб життя, ідеологізація молодості та ювенілізація культури призвели також до переосмислення поняття зрілості. Для визначення вікової групи 20 - 35 років західними соціологами були введені такі поняття, як «постпідлітковий вік» та «кідалт» [16, с. 124]. Таким чином, у соціальній структурі сучасного суспільства, яка перебуває під зростаючим впливом процесів інфантилізації, з'являється нова соціальна фігура кідалта, яка прямо пов'язана з підлітковим періодом. Виділена субгрупа характеризується нерозумінням, невпевненістю, інстинктивністю, відмовою брати на себе відповідальність та небажанням дорослішати. Ми не можемо позиціонувати кідалта тільки як людину, яка носить рожеві окуляри, одягається в підлітковий одяг, а його основна діяльність – це відеоігри та колекція дитячих іграшок. Кідалт – це окрема автономна субгрупа сучасного суспільства, яка включає до себе представників з поєднанням рис та моделей поведінки дитини і дорослого.

Процес дорослішання, розуміння власної позиції в суспільстві та, відповідно, формування ідентичності залежить від складного, тривалого та незавершеного протягом всього життя процесу соціалізації. Людина за своєю природою є соціальною істотою та має потребу у включеності до групи в певному соціальному середовищі. Індивід не народжується особистістю, але має схильність до соціального. З моменту свого народження людина перебуває в соціальному середовищі та проходить етапи входження в суспільство – соціалізацію – шляхом засвоєння норм, цінностей, зразків поведінки, що дозволяє їй повноцінно функціонувати в суспільстві. Соціалізація – це не те саме, що спілкування (взаємодія з іншими, такими як сім'я, друзі та колеги); якщо бути точнішим, це соціальний процес, який відбувається через спілкування; його метою можна вважати досягнення соціальної зрілості. Навіть елементарні фізичні завдання: сидіння, ходіння, тримання ложки в руці не можуть розвиватися автоматично, не говорячи вже про нематеріальну (духовну) культуру; цінності, вірування та норми – все це є результатом соціалізації [15]. Цей процес є важли-

як для окремого індивіда чи групи, так і для суспільства загалом. Науковці розмежовують первинну соціалізацію, яка є основою формування ідентичності і закладає фундамент формування особистості, та вторинну соціалізацію – незавершений процес, який починається з виходом особистості за межі сім'ї та родини і продовжується практично ціле життя, будучи наближенням до досягнення соціальної зрілості. Проте з створенням та поширенням Всесвітньої Мережі, а також її активним використанням, що щороку збільшується, зростає зацікавленість науковців віртуальним середовищем та особливостями процесів, що відбуваються в ньому. Дослідники почали виділяти нову форму соціалізації – так звану третинну соціалізацію. Третинна соціалізація відбувається у віртуальному середовищі та, за визначенням дослідників, являє собою засвоєння норм, цінностей та установок конкретного віртуального співтовариства. Іншими словами, відбувається інтеріоризація норм, цінностей, патернів поведінки, які прийняті в конкретному мережевому співтоваристві [5, с. 122].

Конструювання власної ідентичності в умовах віртуальної реальності відбувається під впливом особливостей процесів комунікації. З входженням людини в нове віртуальне середовище відбувається засвоєння нею правил та норм користування певною соціальною мережею. Формування віртуальної ідентичності можливе подвійним шляхом: через перенесення елементів ідентичності з реального світу у віртуальний або ж за допомогою формування активної позиції суб'єкта та його онлайн-діяльності в Інтернет-середовищі. У другому випадку та в умовах українського суспільства відбувається здебільшого формування відмінної від реальної (соціальної) ідентичності. Як слушно зазначають українські соціологи О. Солдатова та Д. Погорілий, процес формування віртуальної ідентичності має декілька особливостей, що відрізняються від реального життя: використання ніків та аватарів, фізична відірваність індивідів від віртуального середовища тощо. Але є й інші сторони проблеми співіснування обох різновидів ідентичностей поза зазначеними формальними ознаками. Це знаходить свій прояв у дискусії щодо впливу різних типів суспільств на співвідношення реальної і віртуальної ідентичностей. У країнах розвинутої демократії зазвичай віртуальна ідентичність стає продовженням тієї, яку він чи вона набули у реальному житті, в той час як у посткомуністичних країнах найбільш розповсюдженим є явище неспівпадіння новообраних віртуальних ідентичностей з існуючими в реальному повсякденному житті. Чи останнє є відлунням культурної травми і моральних панік населення, що пережило крах СРСР та соціалістичного типу устроїв, чи це є наслідком різних за характером соціалізаційних процесів, ще вимагає додаткового дослідження.

Одним із соціальних явищ, що цікавлять вітчизняних соціологів, є розмежування реальної та віртуальної ідентичностей у повсякденному житті, оскільки і коли

наявною є обмеженість способів та засобів отримання автентичності в соціальній реальності (сім'я, робота, тощо), тобто коли індивід не може повністю розкрити своє «Я» – самореалізуватися [7, с. 118]. Таким чином, Інтернет-середовище формує якісно нове утворення особистості – віртуальну ідентичність, яка не завжди співпадає з реальною. Конструювання ж віртуальної ідентичності субгрупи кідалтів в соціальних мережах відбувається переважно через взаємодію користувачів соціальних мереж в процесі їхнього входження у віртуальне середовище та внаслідок третинної соціалізації в Інтернеті, яка здійснюється головно у соціальних мережах.

Конструювання віртуальної ідентичності субгрупи кідалтів в соціальних мережах, на нашу думку, найдоцільніше розглядати в рамках соціологічного конструктивізму П. Бергера та Т. Лукмана, адже ідентичність як така знаходить своє відображення у повсякденних практиках індивідів. Ми вважаємо віртуальну ідентичність субгрупи кідалтів в соціальних мережах сконструйованою на основі повсякденних віртуальних практик представників виділеної спільноти, їхніх знань, стереотипів, вражень у процесі комунікації (прямої чи опосередкованої). Згідно цієї теорії, світ конструюється індивідами на основі взаємодії через комунікацію, під час якої відбувається накопичення знання, що передається з покоління в покоління. При цьому П. Бергер та Т. Лукман визначають, що суспільству властива подвійна фактичність: суспільство – людський продукт і разом з тим об'єктивна реальність; людина – соціальний продукт. Виходячи з цього, індивіди не тільки самі конструюють соціальну реальність через інтерпретацію світу, але і відтворюють наявні практики, які виникають під міжгруповим впливом. Отже, людина виступає водночас і творцем, і продуктом соціальної реальності.

Основні положення соціологічного конструктивізму були апліковані нами до головних проблем досліджуваної теми; вони становлять основу емпіричної частини дослідження:

- конструювання ідентичності залежить від нашого знання про неї, а будь-яке знання є сприйняттям реальності завдяки здоровому глузду та відбувається на основі соціальної взаємодії, в тому числі і в соціальних мережах Інтернету;
- в процесі соціологічного пізнання соціальну реальність конструюють як віртуальну разом з віртуальними ідентичностями. Одним з таких шляхів є комунікація між представниками субгрупи кідалтів в соціальній мережі з метою створення і підтримки віртуальної спільноти, комфортної для представників цієї субгрупи;
- ідентичність кідалта є ключовим елементом суб'єктивної реальності та не існує у вакуумі, а знаходиться в постійному взаємозв'язку з об'єктивною реальністю офлайн та суб'єктивною реальністю онлайн;

- ідентичність кідалта (як об'єктивно існуюча офлайн, так і віртуальна онлайн) формується соціальними процесами сучасної глобалізованої культури та новою соціальною структурою глобалізованого світу;
- можливо виділити сконструйовану віртуальну повсякденну реальність, в межах якої розглядатиметься типізація ідентичності кідалта;
- особистість кідалта є водночас продуктом і творцем соціальної структури сучасного суспільства з її процесами головно в рамках глобалізованої масової культури;
- ідентичність представника субгрупи кідалтів (віртуальний та соціальний виміри) – соціальний конструкт, який приймається одними та відкидається іншими індивідами та створений переважно артефактами масової культури.

Таким чином, на основі теорії соціального конструктивізму П. Бергера і Т. Лукмана уявляється можливим дослідити особливості формування віртуальної ідентичності субгрупи кідалтів в соціальних мережах на прикладі двох найбільш популярних соціальні мереж - Instagram та Twitter. Результати проведеного в лютому - березні 2021 р. авторського дослідження «Конструювання віртуальної ідентичності кідалтів в соціальних мережах (на прикладі Instagram та Twitter)» висвітлюють стан виділеної субгрупи в українському суспільстві та характеристики її ідентифікаційного простору. Виявлено, що субгрупа кідалтів представлена в українському суспільстві в рамках 18 - 35 років, що не виходить за визначену зарубіжними дослідниками верхню вікову межу (20 - 35 років) [16, с. 124]. Ідентичнісний простір кідалта не є широким, а в ієрархії ідентичностей домінуюче положення здебільшого займає ідентичність в сім'ї. Це пояснюється небажанням дорослішати, адже здебільшого представники виділеної субгрупи проживають з батьками (за винятком тих, хто перебуває на навчанні в інших містах) та брати на себе відповідальність. Ідентичність «дорослої дитини» – кідалта не є яскраво вираженою, хоча й респонденти не приймають аскриптивний (приписаний) статус вікової групи. Тобто, кідалти не відчують себе на свій біологічний вік, не воліють приймати ролі, що приписує їм суспільство на етапі дорослого життя, не прагнуть досягнути соціальної зрілості в цьому суспільстві.

Якщо розглядати ідентичність кідалтів через описані ними ідентифікаційні практики, то серед найбільш розповсюджених необхідно відмітити комунікативні практики та практики розважального характеру, що дають змогу через віртуальну взаємодію формувати коло однодумців. Тобто це змога створювати середовище, що є комфортним та, свого роду, безпечним для індивідів виділеної субгрупи кідалтів в соціальних мережах.

Наступним типовим та найбільш розповсюдженим елементом дослідження ідентичності є виявлення цінностей та ціннісних орієнтацій, що дозволяє

сформувати більш цілісну картину та окреслює можливі перспективи для подальших досліджень. В ході дослідження виявлено основні цінності та ціннісні орієнтації представників субгрупи кідалтів (див. Рис. 1).

Гроші
Друзі
Життя для себе
Незалежність від зовнішніх обставин
Молодість Відчуття свободи
Здоров'я
Щастя
Сім'я
Ставлення оточуючих
Любов батьків

Рис. 1. Основні цінності та ціннісні орієнтації представників субгрупи кідалтів.
Джерело: власне напрацювання.

Так як віртуальна ідентичність кідалта є ключовим елементом його існування у віртуальній соціальній реальності та не існує у вакуумі, а знаходиться в постійному взаємозв'язку з мережевим суспільством, то віртуальне середовище для кідалта – можливість задоволення потреб ролі дитини, яку часто стримує реально існуюче суспільство, накладаючи рамки та норми, що призводить до несприйняття їхньої поведінки в соціальних групах.

Отримані нами результати свідчать про те, що конструювання ідентичності представників виділеної субгрупи прямо пов'язано з досвідом фрагментованої неповної первинної соціалізації індивіда на основі різного роду встановлених взаємозв'язків з агентами соціалізації, насамперед сім'єю. Таким чином, обрання та формування ідентичності кідалта пов'язані перш за все з потребою у самовираженні індивіда. Тобто відбувається зрощування ідентичності дитини, яка накладається на ідентичність дорослого та його статусно-рольову позицію в суспільстві (виходячи з семантики терміну «kidult»).

Конструювання віртуальної ідентичності кідалта, як показало проведене дослідження, відбувається в тісному взаємозв'язку із соціальними процесами сучасної глобалізованої культури, адже ідентичність як феномен людини та суспільства не може формуватися у вакуумі. Віртуальна ідентичність кідалта конструюється в процесі входження індивіда у віртуальне соціальне середовище та засвоєння ним норм, цінностей та зразків поведінки відповідної Інтернет-культури. Причиною ж входження в соціальні мережі є потреба у включеності кідалта до своєї субгрупи та, відповідно, комунікації між її членами. Кідалти займають переважно пасивну позицію в соціальних мережах – не ведуть активно блог (або взагалі не ведуть його, а пасивно споглядають, крім тих, для кого соціальні мережі – спосіб заробітку), рідко роблять публікації, які здебільшого спрямовані на підтримку приналежності індивіда до групи. Активне ж використання соціальних мереж представниками тієї частини субгрупи кідалтів, яка зосереджена на активності з ціллю заробітку, формує протилежну картину їхніх взаємодій у віртуальному середовищі та відмінну від реальної самопрезентацію індивіда. Власне активне використання соціальних мереж, на противагу «пасивному спогляданню», прослідковується в представників виділеної субгрупи, які мали свого роду всездозволеність у досвіді первинної соціалізації.

Разом з тим, існує взаємозв'язок між первинною, вторинною та третинною соціалізацією та формуванням віртуальної ідентичності кідалта, а саме його діяльності в соціальній мережі. Як було згадано, однією з причин прагнення належати до дорослих дітей є фрагментований дисперсний процес первинної соціалізації, коли в силу різних причин потяг до залишення рис дитячості формується через недоотримані любов, опіку та ласку у своїй сім'ї. Вторинна соціалізація офлайн у реальному середовищі також може виявитися незавершеною, якщо дорослий кідалт попадає у групу ровесників, де йому відводиться меншовартісна роль дитини або якщо він працює в маскулінному колективі сильних чоловічих особистостей і не відповідає їхнім патернам поведінки. Або, навпаки, експлуатує свою дитячу зовнішність у суто жіночому колективі. Так чи так, але ми вважаємо, що саме недовершеність первинної та вторинної соціалізацій у поєднанні з третинною

(віртуальною) соціалізацією сприяють конструюванню віртуальної ідентичності кідалтів, особливо у соціальних мережах, та відтермінують досягнення людиною соціальної зрілості. Відтак актуалізація вивчення процесів формування і функціонування віртуальної ідентичності кідалта детермінована як потребою глибшого проникнення у суб'єктивний світ проблемної особистості, так і появою дедалі більш зростаючої специфічної спільноти, яка виводить себе за межі будівництва соціуму, в якому проживає.

Висновки. Проблематика віртуальної ідентичності є однією з найактуальніших і в той самий час малодосліджених тем сучасності в її емпіричному та теоретичному вимірах. Особливо це стосується нових соціальних груп і субгруп, які виникли останнім часом і посіли помітне місце у новітній соціальній структурі суспільства, серед яких варто виділити субгрупу кідалтів. Ідентичність кідалта знаходить свій активний вираз саме у віртуальному соціальному просторі, адже продовження дитячої позиції, недосформованої в процесі первинної соціалізації або позиції дорослої людини в процесі вторинної соціалізації, не є схвальною в соціальному житті в об'єктивно існуючому (офлайн) соціальному світі, рівно ж і як уникнення ними активної просоціальної діяльності. Ідентичність кідалта є результатом незавершеності процесів офлайн-соціалізації в реально існуючому соціальному просторі, причинами чого виступає сукупність негативних практик дорослішання в сім'ях чи соціального становлення у підлітковому та молодіжному віці. Наслідком цих неуспішних первинної та вторинної соціалізації і є формування рис і особливостей ідентичності кідалта здебільшого у латентному вигляді через побоювання соціального осуду та відповідного ярликування. Середовищем же, дружнім до кідалтів, в такій ситуації стає віртуальний простір, вужче – соціальні мережі, в силу різних причин: легкості знаходження однодумців, анонімності, можливості просто обірвати небажані стосунки, розкутість у виявленні своїх якостей тощо. Головною особливістю конструювання віртуальної ідентичності кідалтів в соціальних мережах є комунікативна взаємодія, що відбувається в процесі третинної соціалізації індивідів та спрямована на створення спільнот однодумців, що формує комфортне та безпечне середовище для діяльності кідалтів в соціальній мережі. В той самий час безупинне зростання цієї субгрупи, не будучи прямим проявом девіації, змушує дослідників звернути на неї особливу увагу в силу її сепарації від суспільного життя і проявів ескапізму практично у всіх сферах і різновидах життєдіяльності соціуму.

Література

1. Кравченко О.В. Культурологічний контекст культурної ідентичності. Питання духовної культури. Культурологія. 2011. С. 108 - 111.
2. Кулі Ч. Х. Человеческая природа и социальный порядок. Пер. с англ. М.: Идея-Пресс. Дом интеллектуальной книги. 2000. 320 с.
3. Правдивець Н. О. Теоретична модель феномену ідентичності особистості. Актуальні проблеми психології: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія: збірник наукових праць / за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. Київ: Вид-во: «А. С. К.», 2010. Т.1. Ч. 27. С. 137 - 145.
4. Ровенчак О., Володько, В. Проблеми трансформації ідентичностей у контексті міжнародної міграції. *Studia methodologica*. Випуск 26. 2009. с.31-45.
5. Сергієнко Н. Е. Соціалізація в Інтернет-середовищі. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. Випуск 13. 2013. С. 116 - 125.
6. Словник Соціологія (літери А–Я) / ред. С. А. Купрієнко. URL: <https://kuprienko.info/kupriyenko-s-a-slovník-sotsiologiyi-literi-a-ya/>.
7. Солдатова О. Л., Погорілий Д. Н. Феномен віртуальної ідентичності: сучасний стан проблеми. *Освіта та наука*. Т. 20. 5. 2018. С. 105 - 124.
8. Хабермас Ю. Европейское национальное государство: его достижения и пределы. О прошлом и будущем суверенитета и гражданства // Ю. Хабермас // *Нации и национализм*; ред. кол. Б. Андерсон [и др.]. М.: Праксис. 2002. С. 364 - 380.
9. Хайнц Абельс. Интеракция, идентичность, презентация / пер. с нем.: Н. А. Головина, В. В. Козловский. Санкт-Петербург: Алетейя. 2000. 268 с.
10. Цифанова И. В. Понятие идентичности и его сущностно- характерологические константы. *Грамота*. 2006. №11. С. 191 - 196.
11. Черниш Н., Маланчук О. Динаміка ідентичностей мешканців Львова і Донецька: Компаративний аналіз (1994–2004 рр.). Львів – Донецьк: соціальні ідентичності в сучасній Україні. Спеціальний випуск часопису *Україна Модерна*. Київ – Львів: Критика. 2007. С. 61–92.
12. Bernardini J. The Infantilization of the Postmodern Adult and the Figure of Kidult. *Postmodern Openings*. 2014. Volume 5, Issue 2. P. 39-55.
13. Gofman E. Stigma. Zabeleške o ophođenju sa narušenim identitetom. Sa engleskog prevela: MINJA JANKOVIĆ. Novi Sad. 2009. 159 p.
14. Griffiths Melanie. Identity. *Oxford Bibliographies in Anthropology*. editor J. Jackson. United Kingdom. SIPRI. Oxford University Press. 2015. 19 p.
15. Little W. Socialization //Little W.// *Introduction to Sociology*. 1st Canadian Edition. 2013: Rice University. P. 141 - 168.

16. Nilsen A. Independence and relationality in notions of adulthood across generations, gender and social class. *Sociological Review*. Jan2021. Vol. 69 Issue 1. P. 123-138.
17. Owens Timothy J., Robinson Dawn T., Smith-Lovin Lynn. Three Faces of Identity. *Annual Review of Sociology*. 2010. P. 477 - 499.

References

1. Кравченко О.В. Культурологічний контекст культурної ідентичності. Питання духовної культури. *Культурологія*. 2011. С. 108 - 111.
2. Кулі Ч. Х. Человеческая природа и социальный порядок. Пер. с англ. М.: Идея-Пресс. Дом интеллектуальной книги. 2000. 320 с.
3. Правдивець Н. О. Теоретична модель феномену ідентичності особистості. Актуальні проблеми психології: Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія: збірник наукових праць / за ред. С. Д. Максименка, Л. М. Карамушки. Київ: Вид-во: «А. С. К.», 2010. Т.1. Ч. 27. С. 137 - 145.
4. Ровенчак О., Володько, В. Проблеми трансформації ідентичностей у контексті міжнародної міграції. *Studia methodologica*. Випуск 26. 2009. с.31-45.
5. Сергієнко Н. Е. Соціалізація в Інтернет-середовищі. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. Випуск 13. 2013. С. 116 - 125.
6. Словник Соціологія (літери А–Я) / ред. С. А. Купрієнко. URL: <https://kuprienko.info/kupriyenko-s-a-slovník-sotsiologii-i-literi-a-ya/>.
7. Солдатова О. Л., Погорілий Д. Н. Феномен віртуальної ідентичності: сучасний стан проблеми. *Освіта та наука*. Т. 20. 5. 2018. С. 105 - 124.
8. Хабермас Ю. Европейское национальное государство: его достижения и пределы. О прошлом и будущем суверенитета и гражданства // Ю. Хабермас // *Нации и национализм*; ред. кол. Б. Андерсон [и др.]. М.: Праксис. 2002. С. 364 - 380.
9. Хайнц Абельс. Интеракция, идентичность, презентация / пер. с нем.: Н. А. Головина, В. В. Козловский. Санкт-Петербург: Алтейя. 2000. 268 с.
10. Цифанова И. В. Понятие идентичности и его сущностно- характерологические константы. *Грамота*. 2006. №11. С. 191 - 196.
11. Черниш Н., Маланчук О. Динаміка ідентичностей мешканців Львова і Донецька: Компаративний аналіз (1994–2004 рр.). Львів – Донецьк: соціальні ідентичності в сучасній Україні. Спеціальний випуск часопису *Україна Модерна*. Київ – Львів: Критика. 2007. С. 61–92.
12. Bernardini J. The Infantilization of the Postmodern Adult and the Figure of Kidult. *Postmodern Openings*. 2014. Volume 5, Issue 2. P. 39-55.
13. Gofman E. Stigma. Zabeleške o ophođenju sa narušenim identitetom. Sa engleskog prevela: MINJA JANKOVIĆ. Novi Sad. 2009. 159 p.
14. Griffiths Melanie. Identity. *Oxford Bibliographies in Anthropology*. editor J. Jackson. United Kingdom. SIPRI. Oxford University Press. 2015. 19 p.
15. Little W. Socialization // Little W. // *Introduction to Sociology*. 1st Canadian Edition. 2013: Rice University. P. 141 - 168.
16. Nilsen A. Independence and relationality in notions of adulthood across generations, gender and social class. *Sociological Review*. Jan2021. Vol. 69 Issue 1. P. 123-138.

17. Owens Timothy J., Robinson Dawn T., Smith-Lovin Lynn.
Three Faces of Identity. Annual Review of Sociology. 2010. P. 477 - 499.

VIRTUAL IDENTITY OF KIDULT SUBGROUP FORMATION IN WEB SOCIAL NETWORKS

Chernysh N. Y.,
Ivan Franko Lviv national university,
Universytetska str, 1, Lviv, 79000, Ukraine, email: nchernysh@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1638-8639>

Krasulya K. Yu.,
Ivan Franko Lviv national university,
Universytetska str, 1, Lviv, 79000, Ukraine, email: krasuliaa@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6160-2249>

The article highlights theoretical approaches to defining the concept of «identity» by a number of socio-humanitarian sciences. Carried out the comparison of the basic theoretical approaches and theories of identity in sociology. Identity is seen as the result of an individual's socialization in objectively existing and virtual realities. The social identity in the objective reality and the virtual identity of the individual are compared, their similar and different characteristics are revealed. The article reveals the emergence and features of the subgroup of Kidults as a qualitatively new formation of the newest social structure of society and the new community of cyberspace, including the identities of its representatives. Substantiated the multiplicity of concepts of Kidult identity and created the sociological modeling of this kind of identity within the framework of sociological constructivism. The method of conducting and the results of the author's sociological research «Construction of the virtual identity of a subgroup of kidults in social networks (on the example of Instagram and Twitter)» are presented and the interpretation of the obtained sociological information is carried out. It was found that the formation of a subgroup of throwers is caused mainly by incomplete processes of offline socialization (primary and secondary) in the real daily life of respondents, as well as the success of tertiary online socialization in virtual reality of this subgroup. Prospects for further empirical research of new social identities of communities (as new elements of the social structure of society and as new virtual subgroups that have recently been formed in social networks) are outlined.

Key words: identity, reality objectively existing and virtual, tertiary socialization, new social communities and subgroups, kidalt, virtual identity.

Стаття надійшла до редколегії 07.10.2021
Прийнята до друку 12.11.2021